

BANKOWOŚĆ ELEKTRONICZNA w Polsce

Artur Borcuch

BANKOWOŚĆ ELEKTRONICZNA w Polsce

Artur Borcuch

CEDEWU.PL

Recenzenci: Prof. dr hab. Petro Garasym
Prof. dr hab. Wasyl Jelejko

© Copyright do wydania polskiego CeDeWu Sp. z o.o.
Wszelkie prawa zastrzeżone.

Zabronione jest kopiowanie, przetwarzanie i rozpowszechnianie w jakimkolwiek celu oraz postaci bez pisemnej zgody autora i wydawcy.

Wydawnictwo CeDeWu oraz autor dołożyli wszelkich starań, aby treści zawarte w niniejszej publikacji były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak odpowiedzialności za ich wykorzystanie ani za ewentualne naruszenie praw autorskich oraz za skutki działań wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Zdjęcie (grafika) udostępniona dzięki:
Internet Presentation © Nmedia #15866128 – Fotolia.com

Projekt okładki: Agnieszka Natalia Bury

DTP: CeDeWu Sp. z o.o.

Wydanie I, Warszawa 2011

Wydanie I elektroniczne, Warszawa 2020

ISBN 978-83-7556-282-8
EAN 9788375562828

ISBN 978-83-7941-284-6

Wydawca: CeDeWu Sp. z o.o.

00-680 Warszawa, ul. Żurawia 47/49

e-mail: cedewu@cedewu.pl

Redakcja wydawnictwa: (4822) 374 90 20, 374 90 22

Księgarnia Ekonomiczna

00-680 Warszawa, ul. Żurawia 47

Tel.: (4822) 396 15 00...01

Ekonomiczna Księgarnia Internetowa

cedewu.pl

Made in Poland

mojej Żonie

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1	
Bankowość elektroniczna	9
1.1. Miejsce bankowości elektronicznej w gospodarce rynkowej	9
1.2. System bankowy i jego charakterystyka	23
1.3. Bankowość elektroniczna w kręgu definicji	34
Rozdział 2	
Karty płatnicze	49
2.1. Rodzaje kart płatniczych	49
2.2. Uczestnicy operacji rozliczeniowych przy użyciu kart płatniczych	56
2.3. Organizacje (systemy) kart płatniczych	59
2.5. Bankomaty	64
Rozdział 3	
Bankowość elektroniczna w Polsce	69
3.1. Ewolucja kart płatniczych w Polsce	69
3.2. Karty płatnicze w Polsce – stan obecny	71
3.3. Usługa <i>cash back</i> w Polsce	80
3.4. Poziom ubankowienia polskiego i europejskiego społeczeństwa	81
3.5. Płatności mobilne – bankowość mobilna	91
3.6. Płatności zbliżeniowe	100
3.7. Bankowość elektroniczna (internetowa) w Polsce	106
Podsumowanie	115
Bibliografia	117

Wprowadzenie

Wpływ Internetu na gospodarkę i społeczeństwo zmienił oblicze współczesnej bankowości. Od kilkunastu lat rozwija się bankowość elektroniczna, która pozwala na zdalny dostęp do konta i usług bankowych. Korzysta z niej coraz więcej osób, które ze względu na szybki tryb życia nie mają czasu ani chęci na wizyty w tradycyjnych placówkach.

Banki dostrzegając perspektywę większych źródeł zysku oraz poszukując nowych (w szczególności coraz młodszych) klientów wprowadziły swoją ofertę w świat Internetu. Poczynając od stron internetowych, które wyłącznie informowały o istnieniu banku, a kończąc na e-bankowości (dziś – bankowości mobilnej), która pozwala na korzystanie z usług bankowych „z każdego miejsca, o każdej porze dnia i nocy”.

Zmieniają się zatem okoliczności korzystania z usług współczesnej bankowości, przy czym należy sądzić, iż determinowane są one przede wszystkim przez koszty transakcyjne. Jest taniej dla banku, ponieważ są niższe koszty obsługi klienta; jest również korzystniej dla klienta, gdyż większość operacji może wykonywać z domu.

Bankowość elektroniczna to również karty płatnicze. W Polsce jest coraz więcej miejsc, które akceptują płatność „plastikiem”. Z tej perspektywy korzyści dla całej gospodarki są znaczące (m.in. ograniczanie funkcjonowania szarej strefy). Niezbędne są zatem wszelkie inwestycje w elektroniczną gospodarkę, m.in. w taki sposób, aby każdy punkt handlowo-usługowy przyjmował płatności kartą płatniczą. To zadanie leży po stronie systemów kartowych i centrów rozliczeniowych. Z drugiej strony, należy przekonywać społeczeństwo, że gotówka to przeżytek.

Głównym celem niniejszej książki jest przedstawienie analizy rozwoju elektronicznej bankowości w Polsce.

Strukturę zasadniczej części publikacji podzielono na trzy rozdziały. Rozdział pierwszy poświęcony został zagadnieniom związanym z determinantami powstania i etapami rozwoju bankowości elektronicznej. W rozdziale wyeksponowano również wpływ e-bankowości na rozwój gospodarki (elektronicznej, opartej na wiedzy) i społeczeństwa (informacyjnego). Zwrócono także uwagę na efektywność kosztową systemu płatniczego pokazując wady i zalety obiegu bezgotówkowego oraz gotówkowego, a także dokonano charakterystyki systemu bankowego. Ostatnią kwestią, jaką przedstawiono w rozdziale, było zaprezentowanie definicji bankowości elektronicznej oraz jej różnych klasyfikacji. Wskazano również na „relacyjność” pomiędzy bankowością elektroniczną a bankowością internetową.

Rozdział drugi zawiera ogólną charakterystykę kart płatniczych. Dokonano w nim także prezentacji uczestników operacji rozliczeniowych przy użyciu kart płatniczych oraz organizacji kart płatniczych.

W rozdziale trzecim, w pierwszej kolejności przedstawiono ewolucję kart płatniczych w Polsce oraz zaprezentowano usługę *cash back*. Zwrócono także uwagę na poziom ubankowienia społeczeństwa w Polsce. Zwrócono bliższą uwagę na aspekty bankowości mobilnej oraz płatności zbliżeniowych w Polsce. Na końcu zaprezentowano bankowość elektroniczną w Polsce i na świecie w wymiarze empirycznym.

Rozdział 1

Bankowość elektroniczna

1.1. Miejsce bankowości elektronicznej w gospodarce rynkowej

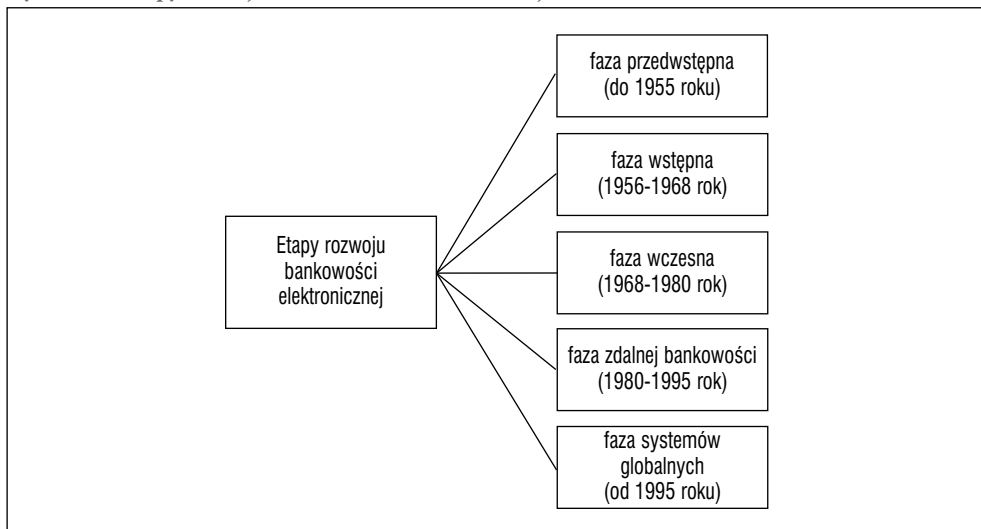
Od powstania pierwszych banków nowożytnych w XVI w.¹, po czasy współczesne, zmieniały się narzędzia stosowane przez bankowców. Ich „poprzednicy”, którymi byli średniowieczni złotnicy i handlarze złotem, działalność prowadzili na ławach lub stołach – w szczególności na moście Rialto w Wenecji². Stąd też pochodzi włoskie określenie takiego miejsca – „*banca*”³, będące podstawą dla współczesnego słowa – „bank”. Osoby te przyjmowały w depozyt pieniądze kruszcowe w zamian za odpowiednie pokwitowanie. Poza takimi usługami zajmowano się również wymianą monet (wymiana monety miasta Y na monetę miasta X; wymianą złota lub srebra w „stanie surowym” na monetę miasta X) oraz ich transferem⁴. Można dodać, iż bank, który uruchomiono w Wenecji w 1171 roku, jest uznawany za pierwszą znaczącą instytucję bankową⁵.

Warto jednak odnotować, iż pierwsze banki, tzw. domy bankowe, istniały w Babilonie już w XII w. p.n.e.⁶ Upadek kultury starożytnej oznaczał także koniec rozwoju ówczesnej bankowości. Następny etap jest związany z lichwą średniowieczną, zaś do dalszego rozwoju bankowości przyczynili się (wymienieni wyżej) średniowieczni złotnicy. U schyłku feudalizmu pojawiły się pierwsze banki handlowe (Casa di San Giorgio w Genui w 1586 roku, Banco di Rialto w Wenecji w 1587 roku). Na początku ograniczały się jedynie do pośredniczenia w płatnościach oraz do wyrównywania należności i zobowiązań między kupcami przez przenoszenie depozytów z konta na konto. Jednak od drugiej połowy XVII wieku na coraz większą skalę podejmowały działalność kredytową. Było to związane z pojawieniem się na przełomie XVII i XVIII wieku innowacji w postaci kwitów depozytowych (banknotów) wystawianych przez banki handlowe w zamian za zdeponowany kruszec lub monety. Kwity służyły do regulowania należności między kupcami. Wystawca banknotów gwarantował ich pełną wymienialność na złoto, dlatego też były chętnie przyjmowane za towar i upowszechniły się w obrocie handlowym. Burzliwy rozwój wymiany handlowej powodował wzrost zapotrzebowania na pieniądź, a ograniczona ilość kruszców stawała się barierą w rozwoju handlu i wytwórczości⁷.

Szczególne miejsce w historii bankowości zajmują lata 80. i 90. XX wieku, kiedy to rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych zdeterminował rozwój nowych

usług bankowych i sposób ich świadczenia. Ogólnie jednak, ewolucję systemów elektronicznej bankowości można podzielić na poszczególne etapy, które wyznaczały kolejne innowacje – faza przedwstępna, faza wstępna, faza wczesna, faza zdalnej bankowości, faza systemów globalnych.

Rysunek 1. Etapy rozwoju bankowości elektronicznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: S. Wojciechowska-Filipek, *Technologia informacyjna w usługach bankowości elektronicznej*, Difin, Warszawa 2010, s. 18-20.

Faza przedwstępna (archaiczna do 1955 roku) sprowadzała się do zastosowania technik telegraficznych do wyrównania międzyregionalnych i międzyrynkowych różnic cenowych oraz zwiększenia koordynacji między strukturami banku. Najważniejsze innowacje: a) 1846 rok – wprowadzenie techniki telegraficznej; b) 1866 rok – położenie kabla transatlantyckiego. Instalacja podmorskiego kabla pozwoliła zredukować „lukę czasową” między rynkami bankowymi z 6 tygodni do 1 dnia. Pozwoliło to bankom na otrzymywanie informacji cenowych w tym samym czasie; c) 1927 rok – pierwsza regularna usługa telefoniczna z Nowego Jorku do Londynu. Aż do 1956 roku pojemność transatlantyckiego systemu telefonicznego umożliwiawała jedynie 20 rozmów w tym samym czasie⁸.

Faza wstępna – specyficzne aplikacje bankowe i ich rozwój (1956-1968 rok). Faza ta charakteryzuje się wykorzystaniem komputerów do rozwiązywania szczególnych problemów i automatyzacji wybranych procedur w ramach departamentów bankowych. W roku 1956 wykorzystano system ERMA w Bank of America do automatyzacji sortowania i przetwarzania czeków. Wejściowe dane numeryczne były automatycznie czytane z oryginalnych dokumentów z wykorzystaniem technologii magnetycznego odczytu znaków (MICR). System umożliwiał sortowanie z szybkością ponad 30 000 czeków na godzinę. Wkrótce do obsługi operacji pozaczekowych zaczęto stosować *mainframe* IBM 7070. W omawianej fazie wdrożono pierwsze aplikacje IT do obsługi transakcji bank-klient⁹.

Faza wczesna – rozwój podstawowych aplikacji (1968-1980 rok). Faza ta związana jest z dynamicznym rozwojem telekomunikacji. W tym czasie banki stały się jednym z najważniejszych na świecie odbiorców aplikacji komputerowych. Podstawowa różnica między tą fazą a fazą wstępną przejawia się bezpośrednim wpływem technologii IT na całe organizacje, a nie na wybrane departamenty banku. Charakterystycznymi cechami tej fazy rozwoju bankowych systemów informatycznych są:

- pełna automatyzacja obliczeń w oddziale,
- realizacja transakcji w czasie rzeczywistym,
- kontrola oddziałów przez centrale,
- rozwój międzynarodowych systemów płatności,
- pojawienie się bankomatów¹⁰.

Faza zdalnej bankowości – rewolucja informatyczna (1980-1995 rok). Technologia IT oddziałuje zarówno na wszystkie aspekty wewnętrznej organizacji banku, jak i na relacje rynkowe. Technologia IT wspomaga wszystkie punkty kontaktowania się klientów z bankiem, a innowacje „zorientowane na klienta” błyskawicznie się rozprzestrzeniają. Efekt innowacji technicznych fazy IV odnosi się również do możliwości dystrybucyjnych usług i produktów bankowych. Fazę tę łączy się zwykle z takimi rozwiązaniami, jak np. bankowość elektroniczna – bankowość domowa i korporacyjna, zdalna realizacja usług sieciami VISA i MasterCard¹¹.

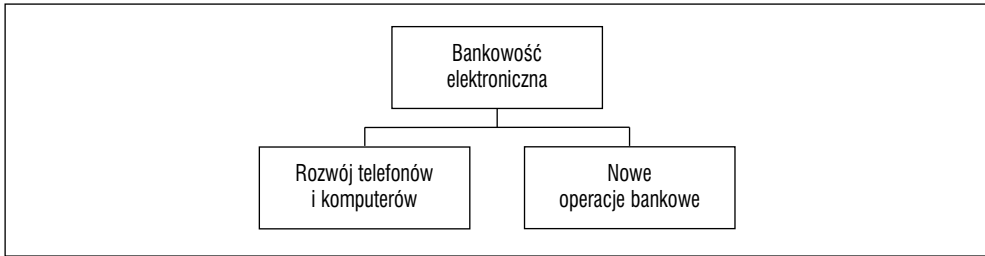
Faza systemów globalnych (od 1995 roku) – obecnie trwająca faza rozwoju bankowych systemów informatycznych, która jest ściśle związana z Internetem i rozwojem handlu elektronicznego. Charakteryzuje ją:

- wykorzystanie witryn internetowych do przeprowadzania operacji bankowych,
- redukcja kosztów operacyjnych,
- komunikacja dwustronna z klientem¹².

Ogólnie zatem można powiedzieć, iż wraz z rozwojem gospodarczym i społecznym (m.in. globalizacją)¹³ oraz postępowaniem technicznym powstawały nowe rodzaje operacji bankowych. Były to przede wszystkim innowacyjne urządzenia i metody przesyłania różnych informacji, w tym pieniężnych. Upowszechniły się również telefony, telefaksy i komputery. Należy jednak podkreślić, iż w kilkunastowym okresie nie zmieniła się natura stosunków z klientem. Zawsze, gdy chciał on skorzystać z usług banku musiał udać się do niego osobiście bądź wysłać pełnomocnika. Sytuacja taka zmieniła się wraz z utworzeniem i popularyzacją **bankowości elektronicznej**¹⁴.

Z drugiej strony, można w szerszym wymiarze stwierdzić za R.C. Mertonem, iż instytucje finansowe zmieniają się w czasie i przestrzeni, przy czym nie zmieniają się funkcje pełnione przez te instytucje. Inną istotną cechą nowej propozycji jest jej kontekst dynamiczny, czyli nacisk na rozwój i innowacyjność pośrednictwa finansowego¹⁵. Rozprzestrzenienie innowacji finansowych prowadzi z kolei do zmniejszenia kosztów transakcyjnych. W ślad za tym spadają koszty pozyskania kapitału. Innowacje finansowe mogą dotyczyć infrastruktury systemu, a więc rozwoju Internetu i elektronicznych kanałów dystrybucji, instytucji finansowych oraz instrumentów finansowych¹⁶.

Rysunek 2. Determinanty powstania bankowości elektronicznej

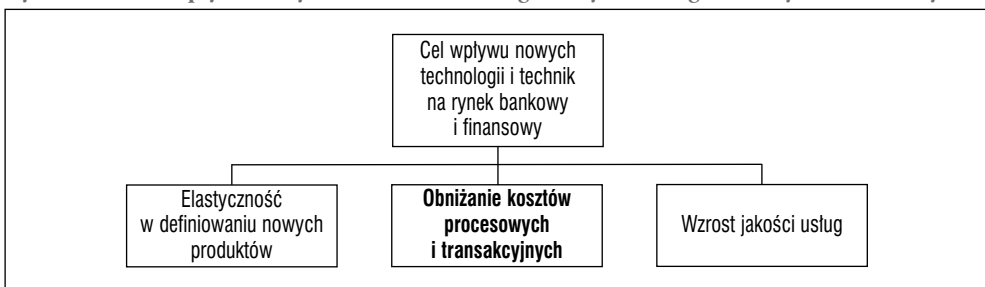
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Solarz, *Rozwój bankowości elektronicznej w Polsce*, Almamer, Warszawa 2006, s. 11.

Jednym z rodzajów kosztów transakcyjnych są koszty realizacji rozliczeń, które pojawiły się i gwałtownie rosły wraz z coraz wyższą specjalizacją i intensywnością procesu wymiany. Wystąpiła konieczność ułatwienia rozliczeń między ogromną liczbą kontrahentów i ograniczenia krzyżujących się rozliczeń między stronami. W ten sposób powstawały m.in. banki i izby clearingowe, jako instytucjonalny odzew na pojawienie się tego typu kosztów¹⁷. Warto również odnotować, iż znaczący postęp w dziedzinie technik informacyjnych i komunikacyjnych wraz ze spadkiem kosztów transportu i obniżeniem barier handlowych doprowadził do radykalnego przyspieszenia procesu globalizacji¹⁸.

W związku z powyższym można stwierdzić, iż podstawowym czynnikiem przemian, jakie obecnie mają miejsce w bankowości, jest rozwój zaawansowanych technologii informatycznych i telekomunikacyjnych. Z kolei symbolem rosnącej rangi tych zjawisk, określanymi nawet mianem rewolucji technologicznej, są nowe terminy: „nowa bankowość”, „nowy pieniądz” czy „bankowość elektroniczna”. Wpływ nowych technik i technologii na rynku usług bankowo-finansowych powinien przyczynić się zatem do:

- zapewnienia elastyczności w dziedzinie definiowania nowych produktów,
- obniżania kosztów związanych z wykonywaniem powtarzalnych i nieprzynoszących wartości dodanej procesów,
- redukcji kosztów obsługi poszczególnych transakcji,
- podniesienia jakości usług oferowanych klientom¹⁹.

Rysunek 3. Cele wpływu nowych technik i technologii na rynek usług bankowych i finansowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: S. Flejterski, *Podstawy metodologii finansów. Elementy komparatystyki*, Wydawnictwo Economicus, Szczecin 2006, s. 93.